

Rejsebreve fra Rom

november 2008 – februar 2009

af Jo Hermann, under arbejdet med *Kejserens klarsyn*

10. november 2008

Den 18. september 96 blev kejser Domitian myrdet i sit soveværelse i det pragtpalads han havde bygget på Palatinerhøjen i Rom. Verdens mægtigste regent fik en kniv i maven og dernæst en i ryggen. Her i vinter er jeg i Rom for at skrive historien om hvorfor. Det er over ti år siden jeg begyndte at læse om Domitian, men der skulle gå lang tid før jeg fandt et egnet perspektiv på fortællingen.

I disse dage går jeg og leder efter en person. Stephanus hedder han, eller på dansk bare Stephan. Det var ham der gav kejseren det første hug i underlivet. Kilden til den oplysning er Sveton, som har skrevet en samtidig biografi om Domitian. Han skriver også at Stephan var under anklage for underslæb, og at han var forretningsfører for kejserens niece, Domitilla. Var hun så også involveret? Måske. Det står ikke i kilderne, men det tror jeg. Jeg ser historien som en familietragedie med stærke politiske overtoner.

Så Stephan har jeg gjort til Domitillas agent. Men hvordan var han som person? Hvordan er et menneske der kan planlægge og gennemføre et mord på et statsoverhoved for at beskytte sig selv og den familie han arbejder for? Jeg ved det ikke endnu. Foreløbig ligger han og sover. Så snart han vågner, får han frygtelig travlt, så hans eneste egenskab lige nu er evnen til at koble af og glemme alt om de forviklinger han står midt i. Imens han sover, går jeg rundt og spejder: en sætning her, en hilsen der, en måde at gå eller stå på – alverdens indtryk vejer jeg i forhold til Stephan. Var det sådan han var? Jeg venter på at han skal vågne og fortælle mig hvad han vil gøre.

17. november 2008

Historiens drabsmand, Stephan, er vågnet af sin tunge søvn og har rejst sig op. Han er en tæt mand, ikke så høj men stærk, med et nydeligt trimmet fuldskæg. En anelse forfængelig. Han kan godt lide at man lægger mærke til ham, og derfor påtager han sig gerne rollen som leder.

Stephan er den ledende slave i et hus hvor herren lige er blevet dræbt på kejserens befaling og fruhen sendt i eksil. Nu er det op til ham at få børnene anbragt og huset sikret. Kejseren har ret til at konfiskere ejendommen og formuen, men i situationen virker det urimeligt. Så Stephan beslutter at frigive en del af slaverne og dele penge ud. Han gør noget han ikke må.

Det er et ældgammelt trick til at sætte handlingen i en historie i gang. Hvis ikke Eva havde spist af æblet fra Kundskabens Træ, ville de første mennesker have levet i Paradiset endnu. Men der ville ikke være nogen særlig historie at fortælle. Det er meget mere interessant hvad

der sker når nogen gør noget forbudt. I dette tilfælde får det vidtrækkende konsekvenser – Stephan bliver opdaget og anklaget, og den anklage ender med at gøre ham til morder.

I Svetons biografi om kejser Domitian står der: “Da de sammensvorne overvejede, hvornår og på hvilken måde de skulle overfalde kejseren – ved middagsbordet eller i badet – tilbød Domitillas prokurator Stephanus, der dengang var anklaget for underslæb, sit råd og sin hjælp.” Det er disse linjer jeg for tiden arbejder på at give mening og liv.

24. november 2008

Busten på billedet her forestiller en romersk dame fra perioden mellem år 60 og 100 e.Kr. Det viser frisuren, som var moderne på det tidspunkt – en kunstfærdig frisur for rige damer med god tid og slavinder til at sætte håret.

Ingen ved hvem denne dame var, men jeg bruger hende som model for kejser Domitians niece Domitilla. De to var tæt på hinanden i alder og voksede muligvis op sammen, nærmest som søskende. Ikke desto mindre forviste Domitian hende til øen Pandataria fordi han anså hendes mand og børn for en politisk trussel. Det må have været en brat omvæltning at komme fra et luksusliv i Roms overklasse til en næsten øde klippeø, uden den hær af tjenestefolk hun var vant til, og muligvis uden sine børn. Helt sikkert uden manden, for han blev henrettet i Rom.

Domitilla er en central person i min historie. Stephan, som slår kejseren ihjel, varetager Domitillas interesser i Rom, og måske er forvisningen af hende en af grundene til mordet. Mens dramaet udvikler sig i Rom, sidder Domitilla på sin ø og tænker på fortiden. Hun kan berette forhistorien, med den snert af bitter indsigt som eksilet giver. Om Domitilla døde på Pandataria eller fik lov at komme hjem til Rom igen, er der ingen der ved. Men hvis hun gjorde, har det været uden det drømmende blik på busten her.

Denne elegante unge kvinde gør det nemmere for mig at forstå hvem Domitilla var. Indimellem går jeg ned og hilser på hende på museet på Capitol, hvor hun står sammen med buster af Domitian, Titus, Vespasian og de andre i kejserfamilien. Smukke portrætter, som får mig til at huske at der bag de voldsomme skæbner har været mennesker, som håbede på et andet og lykkeligere liv. Deres håb er også en del af fortællingen.

1. december 2008

Rom er fuld af biblioteker. Et par gange om ugen bruger jeg biblioteket på Det Danske Institut, hvor jeg kan slå efter i kildetekster, håndbøger m.m. De samarbejder desuden med andre biblioteker, som jeg så også kan bruge.

For nylig var jeg på det britiske. Det var ikke nogen lang udflugt, jeg skulle blot krydse to veje. Men her lykkedes det at få en artikel i hånden, som jeg forgæves havde forsøgt at skaffe via nettet. Det er en af de store fordele ved at være i Rom: Alt er lige i nærheden: bøger og tidsskrifter, udgravninger, museer og meget mere.

Bag den kedsommelige og indforståede titel ”Sigerus and Satur: a prosopographical note”, viste der sig at være en interessant teori om hvem der stod bag mordet på Domitian. Fra Sveton ved vi hvem der udførte det, men siden antikken har der været spekulationer om hvorvidt der stod andre bag. Artiklen udpeger Domitians rådgivere som hjernerne bag. Det har andre sagt før, men det er overbevisende begrundet her. Desuden fik jeg et par gode ideer til hvordan selve mordscenen kan konstrueres, og jeg blev mindet om at historien har et efterspil - nogle af rådgiverne bliver senere myrdet af kejserens garde.

Så nu er jeg begyndt at skrive slutningen på bogen: optakten til mordet, selve drabet og konsekvenserne af det. Alt hvad der kommer før, skal nemlig lede frem til disse scener. At en mand styrter ind med en kniv og slår en anden mand ihjel, har et øjeblikks spænding i sig. Men hvis man kender Stephan og Domitian, kender deres frygt og fortid og drømme om fremtiden, bliver denne kamp på liv og død langt mere nervepirrende. Min opgave er at forvandle deres tragedie til gribende læsning.

8. december 2008

Efter sigende er Rom bygget på syv høje. Det passer ikke – her er mange flere! Når man går omkring i Rom, er det op og ned hele tiden. Det er ikke til at se på et bykort, men man kan mærke det i benene. Efter en dagstur rundt i byen er det med at huske at strække ud, ellers bliver både lår og lægge stive.

Kejser Domitian var dårligt gående. Sveton skriver i et samtidigt portræt at han var høj og ganske flot, men at hans lægge var tynde som følge af lang tids sygdom. Derfor brød han sig ikke om at gå til fods gennem byen, og han red heller ikke, men foretrak bærestol.

Hvor stort et handicap det har været, bliver først rigtig begribeligt når man selv går rundt i Rom. Her har man virkelig brug for sine ben! Der er steder hvor gaderne simpelthen er erstattet af trapper, og en tur i bærestol ned ad trappe har ikke været morsom, hverken for bærerne eller herskabet. Trappen på billedet her lå der sandsynligvis også i antikken. Den kan i hvert fald føres tilbage til middelalderen, hvor der blev bygget et hus hen over den.

I dag krydser denne trappe Via Cavour, som fører ned til Forum Romanum. For 2000 år siden lå her et arbejderkvarter, Subura, med fleretages ejendomme af dårlig kvalitet. Her boede mange af slaverne, for der var slet ikke plads i de fine huse til de 50-70 tjenere

en fornem familie kunne have. I områderne omkring Forum er mange af de oprindelige gadeforløb bevaret, og nogle steder ligner husene faktisk også antikkens fire-fem etages lejekaserner. Jeg hugger detaljer hist og pist til at sammenstykke mit billede af antikkens Rom.

15. december 2008

For et par uger siden begyndte jeg at skrive på slutningen af romanen. Jeg fulgte i første omgang Sveton, som beskriver mordet på kejser Domitian ret detaljeret. Men det gik hurtigt op for mig at han slår ting sammen som sker over længere tid. Som noget af det første nævner han en astrolog der forudsiger mordet, og forskellige dårlige varsler, bl.a. at det tordner usædvanlig meget i otte måneder op til drabet.

Den sidste tid har det også tordnet i Rom, endda meget voldsomt, og flere store både er forlist på Tiberen pga. uvejret. Jeg tror ikke det varsler Berlusconi's fald. Men Domitian var overbevist om at hans liv var i fare pga. disse varsler, og det hører med til portrættet af ham. Derfor har jeg rykket varslerne frem i bogen. Det har så betydet at jeg skriver overalt i handlingen nu. De første halvt hundrede sider ligger nogenlunde fast, men resten af kapitlerne har ikke sidetal på. Nogle af de allersidste er færdige – eller så færdige som de kan blive i første gennemskrivning – og derudover har jeg andre som skal med, men jeg ved endnu ikke i hvilken rækkefølge.

Forleden morgen vendte to af Domitillas sønner fx pludselig hjem, for deres plejefar havde fået moralske skrupler ved at have dem. Den ældste dreng har Domitian udset til sin arving, men da kejseren har det med at slå mulige arvtagere ihjel, er drengen i overhængende livsfare. Hvad skal Stephan nu gøre som Domitillas betroede forvalter? Han finder en udvej, men det lægger et voldsomt pres på ham. Og det pres kan jeg bruge som en del af intrigen, men jeg har endnu ikke afgjort præcis hvor i handlingen det passer bedst ind. Det finder jeg først ud af efterhånden som jeg får skrevet noget mere om hvordan og hvorfor Stephan bliver den der slår kejseren ihjel.

22. december 2008

I en historisk roman er navnene på hovedpersonerne givet på forhånd, og det er ikke altid nogen fordel. To af de vigtige personer i min historie er Stephanus og Parthenius. Over et længere stræk kan deres navne nemt forveksles, for de består af næsten de samme bogstaver. Jeg forvekslede dem selv i begyndelsen.

Men hjælpen er nær. For selv om de fleste romerske mandenavne ender på -us eller -ius, er der tradition for at kappe endelsen af. De romerske digtere Ovid, Vergil og Horats hed på latin Ovidius, Vergilius og Horatius. Mange navne beholder derimod endelsen – Antonius og Brutus kaldes fx ikke for Anton og Brut. Så jeg har besluttet at gøre Stephanus til Stephan og

desuden oversætte ph til f. Parthenius og Stefan er nemlig tilstrækkelig forskelligt til at man ikke forveksler navnene.

Så er det straks værre med kejserfamilien. Kejseren hedder Domitian, kejserinden Domitia og kejserens niece Domitilla. Alle tre spiller en væsentlig rolle i historien, og det problem har jeg ikke fundet nogen løsning på endnu.

Derimod kan jeg selv vælge navne på mange af bipersonerne, bl.a. de tjenere (slaver og frigivne) som det myldrede med i Rom. Slaverne optræder sjældent ved navn i antik litteratur, men mange af dem fik deres egen gravsten. Derfor har jeg været på museer for at studere gravmæler. Heldigvis havde netop slaver ofte et navn der ikke ender på -us. På gravskrifterne findes der mandenavne som Celer, Agatho, Minyas, Vindex, Trypho, Felix, Dromo, Eros og Mystes. Kvindenavnene ender normalt på -a, men gravstenene fortæller også om Selene, Calliste, Libiane, Tyche, Zoe, Myrsine og mange andre. Så nu har jeg et katalog at tage af, og det gør det meget nemmere at trække en dørvogter eller påklæderske med ind i historien.

29. december 2008

Takket være en legatbolig fra BG Fonden og et arbejdslegat fra Kunstrådet har jeg nu været i Rom i snart to måneder. På den tid har jeg fået skrevet mere end jeg turde håbe på. Med lidt held kommer jeg hjem med en første kladde til en roman.

Den første måned gik med at fordybe sig i romanen og få etableret en hverdag med vaner og rutiner. Jeg sad meget i lejligheden og skrev. Men efter nogle uger på den måde fik jeg behov for at komme mere ud – for at researche og for bare at gå omkring i byen. Det er vigtigt at komme væk fra computeren indimellem. Tit falder nogle tanker eller handlingstråde på plads af sig selv når man flytter sig fra skrivebordet.

Næsten hver gang jeg går ud, får jeg et venligt *buon giorno* eller *buena sera* fra portneren, for sådan en er her. Ikke bare en vicevært man kan tilkalde, men en mand der sidder og kigger på den åbentstående port, når ikke han har andet at lave. Fascinerende. Det minder mig om et meget væsentligt træk ved antikken, som jeg nær havde glemt: De havde meget bedre tid end vi har! Og rigtig mange af dem var underbeskæftigede.

I et palads fuld af tjenere der måske kun har haft nogle timers arbejde hver dag, må der have været en utrolig masse sladder. Hvad skulle de ellers lave? Så alle de mere tvivlsomme historier der findes om Domitian, henlægger jeg til tjenernes sladder. På den måde kan jeg få dem fortalt (det er gode historier!), men samtidig sige at man ikke nødvendigvis skal tro på dem.

I øvrigt er min portner ikke en der sladrer. Han er venlig, hjælpsom og diskret. Men jeg er glad for at have mødt en levende dørvogter af den slags ethvert bedre borgerhjem havde i antikken.

5. januar 2009

Det er svært at holde fri fra en roman. Jeg kan godt slukke computeren eller lægge blokken væk, men historien lever videre i tankerne. Når jeg står og venter på bussen, vil en af personerne pludselig med, eller jeg kommer i tanker om en formulering der kan gøres skarpere. Men det lykkedes mig alligevel at holde juleferie, og det var godt. Jeg havde nået et dødt punkt og havde en klar fornemmelse af to problemer: dels fulgtes nogle af handlingstrådene ikke ad som de burde, og dels var jeg mit portræt af kejser Domitian blevet for enstregen.

Handlingen i bogen forløber over ca. femten måneder i år 95-96. Der er to "ure" i historien: det ene er årstidernes skiften, det andet det antal gange Stefan skal til møde i paladset. Møderne skar jeg ned fra hver anden måned til hver tredje, men så der gik der kludder i årstiderne. Jeg måtte tilbage og skrive vejret om i en del af kapitlerne, så tidsrammen fungerede igen. Nogle steder kom det også til at ændre stemningen.

Hvad kejseren angår, havde jeg lagt mig for tæt op ad de antikke kilder, som skildrer ham som en ren tyran. Men meget tyder på at han faktisk var en udmærket kejser de første mange år. Jeg mangler at få noget med om den gode kejser, for uden den side af ham går en af mine pointer med historien tabt, nemlig at magten ødelægger manden. Det kræver lidt flere krumspring at løse, fordi kilderne er så fåmælte.

Sammen med rettelserne kommer tvivlen også. Bliver bogen overhovedet værd at læse? Bliver den for ensformig, for traurig, ikke spændende nok? Teksten er begrænset af mit sprog og min måde at tænke på, og indimellem bliver jeg træt af min egen stemme. Men lige nu er jeg nødt til at lukke munden på tvivlen og bare skrive videre. Når sidste side er skrevet, kan jeg bruge den kritiske røst til at stramme op og skrive om, men hvis jeg lader den få overtaget nu, bliver bogen aldrig færdig.

12. januar 2009

Boghandlerne i Rom er værd at skrive hjem om. Der er et par hundrede af dem, hvis man regner antikvarierne med. Jeg går dagligt forbi en af byens syv afdelinger af La Feltrinelli – min lokale filial er større end en hvilken som helst af Odenses boghandlere, og der er åbent til kl. 20 hver aften, også om søndagen.

Byen har desuden et væld af specialboghandlere: en særligt for mænd, en specialiseret i søfart (både faglitteratur og Moby Dick), et par esoteriske boghandlere, adskillige med bøger til universitetet og andre uddannelsessteder, en engelsk, en fransk og en russisk, en rejseboghandel, forskellige med kunstbøger, en særlig multimedieboghandel og meget andet godt. Flere af dem har en café. Og så er der en masse bittesmå boghandlere, hvis udvalg helt afhænger af ejerens smag. Ud over butikkerne er der faste studepladser med bøger – ikke langs

floden som i Paris, men på nogle af byens torve. Her kan man især købe antikvariske bøger og restoplag.

Ud for min lokale boghandel hilser jeg jævnligt på et par mænd fra Senegal, der sælger oversatte afrikanske bøger. Disse bøger har svært ved at få plads på hylderne, og derfor bruger forlaget gadesælgere. Det er en litteratur folk ikke opsøger selv, men mange er alligevel interesserede når de bliver præsenteret for den.

Og så er der de litterære cafeer, som inviterer til bogpræsentationer, oplæsninger, spoken word med mere. 50 meter fra hvor jeg bor, holder et lille bibliotek til – en udvidet læsekreds med eget lokale, som brugerne har nøgle til.

Jeg tror ikke det er lettere at være forfatter i Italien end i Danmark. Men jeg tror det er sjovere at være læser! Det er i hvert fald svært ikke at være en smule misundelig over alt det liv der er omkring litteraturen.

19. januar 2009

I sidste uge blev jeg forført. Det var et meget romantisk sted, imellem Pompejis ruiner. Forføreren var en kustode i jakkesæt, slips og blå vindjakke, lad os kalde ham Lorenzo. Jeg opdagede ikke helt hvad der foregik, før det ville være uhøfligt at bakke ud, og den er jo netop den dygtige forførers kunst.

Lorenzo kom venligt hen og spurgte om jeg kendte jagtmalerierne i et nærliggende hus. Det gjorde jeg ikke. Så viste han mig derhen, udpegede jagtscenen og nogle gladiatorfigurer der var ridset ind i væggen, og som jeg aldrig ville have fået øje på selv. Da jeg var tilpas interesseret, tilbød han også at vise mig hesteskelettet. Det står bag et gitter i et område der ikke er åbent for publikum, så Lorenzo løftede en bom og vinkede mig om bagved. Undervejs spurgte han om mit navn, kyssede mig på hånden og ville vide om jeg var gift.

Resten var rent professionelt. Jeg kom rundt i huse man normalt ikke kan få at se, og om bag en høj for at kigge på gipsafstøbningerne af nogle af de stakler der blev fanget i regnen af pimpsten. Lorenzo udpegede de huller i fortovskanten hvor hestene blev tøjlet, viste mig hvordan bageriet fungerede med mølle, dejtrug og ovn, fortalte om livet i gaderne og gav mig en fremragende rundvisning, fuld af oplysninger om dagliglivet, som jeg kan bruge i romanen.

Faktisk brugte han en time af sin arbejdstid på at lukke mig ind i afspærrede huse. Det var selvfølgelig ikke af venlighed alene, så han fik sine drikkepenge. Da jeg senere gik rundt på egen hånd, kunne jeg se at han langt fra er den eneste kustode der får sin løn til at vokse på den måde. Det var aldrig gået i Danmark. Men i Italien går det, og alle er glade. Staten kan holde lønnen nede, Lorenzo tjener godt alligevel, og jeg fik en super omvisning.

Alligevel følte jeg mig forført, forledt til at deltage i den sorte økonomi, som økonomerne mener udgør en fjerdedel af det italienske bruttonationalprodukt. Staten går glip af skatteindtægter på – hold godt fast – 200 milliarder euro, eller hvad der svarer til et halvt hundrede storebæltsbroer, hvert eneste år. Det skyldes ikke kun mafiapenge, men også en hel masse almindelige menneskers opfindsomhed og uvilje mod at dele deres indtægt med det offentlige. Til gengæld er det sket tre gange på de to en halv måned jeg har været her, at loftet er faldet ned i et klasseværelse på en misligholdt skole. Det var heller ikke gået i Danmark.

26. januar 2009

Et lille stykke tekst fra romanen, skrevet dels som portræt af Stefan, dels for at give lidt romersk stemning:

“Stefan er standset ved en bar i Subura. Her plejer man at kunne få god og billig kød. Det er sikkert kød fra et af templerne. De har svært ved at komme af med offerkødet, men Stefan er ikke overtroisk, han kan bare godt lide mad med noget substans i, noget andet end den kikærtesuppe og grød de serverer andre steder. Der hænger en tung og kraftig duft i lokalet, laurbær og timian og den særlig tætte lugt af kraftben. Værten genkender ham og ved allerede at han skal have fra gryden omme bagved, ikke fra karrene i disken. (...)

Da han kommer ind på marmorgulvet på Cæsars Forum, blander Stefan sig veltilpas med de andre mænd i toga. Mærkeligt som Rom har sat sit præg på ham. Da han kom som krigsfange, kendte han kun livet på landet og i felten, en enkel og robust måde at leve på. Han var stærk, meget stærkere end nu, og derfor blev han solgt som bærer og sendt rundt i byen med bærestol eller indkøbskurv. Det latin han lærte, blev gadesproget, grønthandlernes og garvernes sprog. Han var godt på vej mod et liv blandt byens jævne folk. Men så kom Mithras ham til hjælp.

En dag han var på torvet, skimtede han Mithras med den frygiske hue på en amulet, og han gjorde det hemmelige tegn til den mand der bar den, det som kun de indviede kender. Sådan mødte han Amiantus, der ikke hæftede sig ved hans primitive sprog, men kunne se ham som den mand han var før. Inden længe blev han overført til hans hus, og Amiantus satte sin hushovmester til at lære ham hvordan man begår sig. Som tjener i huset hørte han hvordan dannede mennesker taler med hinanden. Mens han serverede, lagde han mærke til ord og vendinger han kunne bruge. Det var en god tid, han lærte endda at læse latin. (...)

Når han drømmer om at flytte hjem, har der sneget sig en skygge ind nu. Kan han overhovedet leve uden Rom, uden disse marmorsøjler og den søde tale fra belevne menneskers mund?”

Inspirationen stammer mange steder fra, bl.a. fra forfatterne Sveton og Plinius den Yngre, fra de mange små barer der findes i Pompeji og Herculaneum (som på billedet her), fra mithræet under San Clemente-kirken i Rom samt fra vandringer i området omkring Forum Romanum.

2. februar 2009

Mine 12 uger i Rom er gået, og det er tid til at gøre status. Jeg kommer hjem med trekvart roman i computeren, og det er mere end jeg troede var muligt da jeg tog af sted. Det gik så godt med at skrive at jeg på et tidspunkt håbede jeg kunne blive helt færdig, men så tog handlingen et par uventede drejninger, og jeg nåede også et punkt hvor jeg fik brug for lidt mere afstand til stoffet for at komme videre.

Resten af teksten skriver jeg i løbet af året – den del af slutningen jeg skrev før jul, ser heldigvis stadig ud til at holde. Men der går nok mindst et års tid før bogen udkommer! Et par venner har lovet at læse manuskriptet, og jeg skal også have overtalt en antikhistoriker eller klassisk filolog til at fange de værste fejl – folk drak ikke kaffe og spiste ikke tomater i antikken, men jeg har sikkert lavet andre brølere. Til allersidst læser jeg hele bogen højt for mig selv for at høre om sætningerne falder i den rigtige rytme.

Med bøger er man nødt til at være tålmodig. Det er over ti år siden jeg begyndte at arbejde med stoffet til romanen, og jeg vil ikke haste den færdig nu. Det manuskript jeg afleverer, skal være så godt som jeg er i stand til at skrive det, og jeg ved af erfaring at det er godt at lade teksten hvile lidt – så kan jeg pludselig se ting jeg ellers overser midt i processen.

Er det så sandheden om Domitians liv jeg får fortalt? Helt sikkert ikke. Selv om jeg holder mig tæt til kilderne, fungerer historien kun når jeg digter til selv. Jeg har brugt Domitians liv til at fortælle om en mand der mister grebet om sit liv og udvikler sig til en tyran. Det er blevet til en grum historie om mord og magtmisbrug, men det er først og fremmest en fortælling om nogle mennesker der hver især kæmper for at få det bedst mulige ud af deres liv. Sådan som folk til alle tider vil gøre.
